

การสกัดสีจากพืชธรรมชาติ สู่ผลิตภัณฑ์ชุมชนคีรีวง Natural color extraction to Kiriwong's Products.

อรอุมา รักษาชล^{1,1} วันทนีย์ มาลี^{1,2} และ นางเยาว์ เทพยา^{1,3}
Onuma Ruksachol^{1,1} , Wantanee Malee^{1,2} and Nongyao Teppaya^{1,3}
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช¹

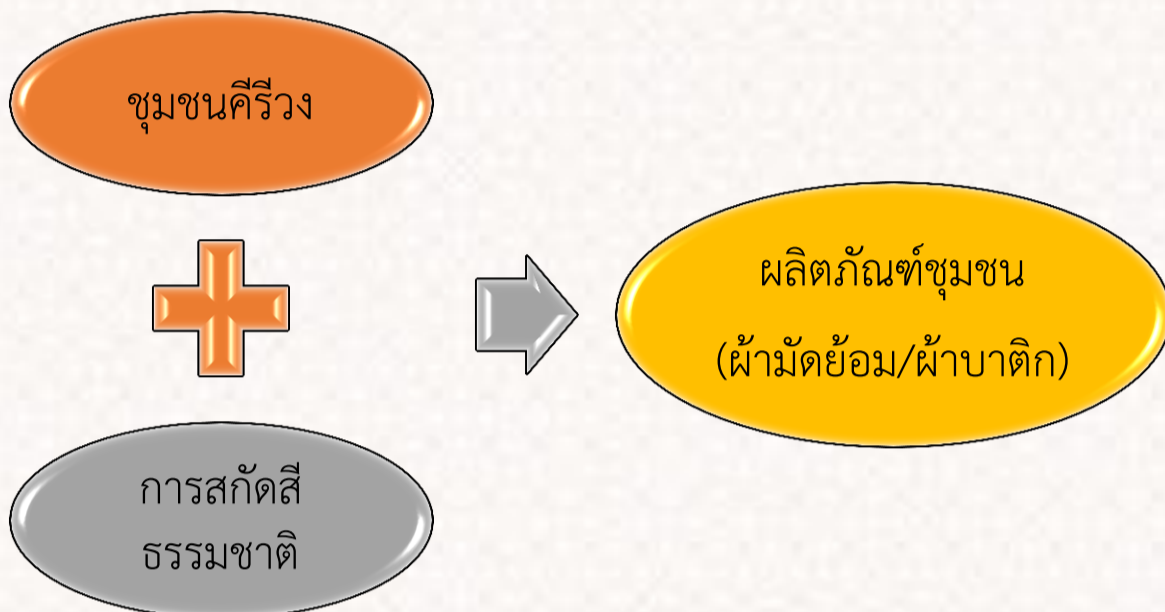
Corresponding author, on.alongchong@gmail.com¹ , wantaneem@hotmail.com² and ele9594218@yahoo.co.th³

บทคัดย่อ

ชุมชนคีรีวง เป็นชุมชนหนึ่งในอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ดินแดนที่ได้ชื่อว่าเป็นดินแดนที่อุดมไปด้วยธรรมชาติที่สวยงามและเป็นหมู่บ้านต้นแบบ การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนา โดยมีชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยนำเอาภูมิปัญญาจากธรรมชาติรอบตัวมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะประจำชุมชน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ การสกัดสีจากธรรมชาติของชุมชนคีรีวง และการสร้างผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสีธรรมชาติ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการและหน่วยงานสนับสนุน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัย จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา และสังเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่าชุมชนคีรีวงสามารถนำวัสดุจากธรรมชาติ ในท้องถิ่น เช่น ใบเพกา ใบมังคุด เปลือกสะตอ เปลือกลูกเนียง เป็นต้น มาสกัดสีโดยการสกัดร้อน และมีการนำสีที่สกัดได้ไปสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชน คือ ผ้ามัดย้อม และผ้าบาติก ที่มีการออกแบบลายผ้าที่มีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

คำสำคัญ: การสกัดสี ; ผลิตภัณฑ์ชุมชนคีรีวง

บทนำ

ชุมชนมีการต่อยอดผลิตภัณฑ์โดยการนำผ้ามัดย้อมมาออกแบบผลิตภัณฑ์อื่นๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า ได้แก่ เสื้อผ้า กระเป๋า หมวก และปลอกหมอน เป็นต้น โดยการออกแบบนั้นอาจเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของผู้ออกแบบเอง หรือตามการออกแบบของลูกค้า

ภาพ3: ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ชุมชนคีรีวง

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อนำเสนอการสกัดสีจากธรรมชาติของชุมชนคีรีวง และการสร้างผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสีธรรมชาติ

ขอบเขตการศึกษา

เนื้อหาที่ในการศึกษา คือ การสกัดสีธรรมชาติของชุมชนคีรีวง ต.กำโลน อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช เพื่อนำไปสร้างผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผ้ามัดย้อม และผ้าบาติก ของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติและกลุ่มลายเทียน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์คุณอารีย์ ขุนทด ประธานกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ คุณทิมาพร ไชยบุญ ประธานกลุ่มลายเทียน และผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเก็บข้อมูลระหว่างเดือนกันยายน ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ.2562

วิธีดำเนินการศึกษา

ผลการศึกษา

1 การสกัดสี

สำหรับการสกัดสีธรรมชาตินั้นมีมาอย่างยาวนาน โดยสีย้อมธรรมชาติที่นิยมนำมาใช้กันมาก คือ สีที่ได้จากพืช ส่วนต่างๆ ของพืชจะให้สีที่แตกต่างกัน เช่น ใบของพืชเกือบทุกชนิดจะให้สีที่ใกล้เคียงกับสีเขียว ส่วนสีจากแก่นของลำต้นส่วนใหญ่จะให้สีเหลืองและสีน้ำตาล ที่ตั้งของชุมชนมีต้นไม้มากวัดดูใบในการทำสีย้อมจึงเป็นต้นไม้ระยะแรกทดลองนำใบมังคุดมาต้มและทำเป็นสีย้อม ใบมังคุดแก่จะให้สีส้ม และได้ทดลองไม้ชนิดอื่นๆ อีก โดยไม่มีการตัดต้นไม้อ่อนหรือเปลือกไม้จะใช้ต้นที่ล้มหรือตายแล้ว โดยกระบวนการในการสกัดสี คือ ได้นำเปลือกไม้ ใบไม้ ผล มาสกัดน้ำสี โดยการบด หรือสับให้ละเอียด แล้วนำไปต้มด้วยเตาถ่าน ใช้เวลาประมาณ 1 วัน

ภาพ1: การสกัดน้ำสีจากเปลือกไม้ ใบไม้ ผล

หลังจากนั้นต้มต่อไปเรื่อยๆโดยใช้ไฟอ่อนและหมั่นคนส่วนผสมเป็นเวลา 2 สัปดาห์ จากนั้นนำสีที่ได้กรองเอากากและเศษผงออกจะได้น้ำสีที่ต้องการ

ภาพ2: พันธ์ไม้กับการให้สีโดยการสกัดร้อนของชุมชนคีรีวง

2 ผ้ามัดย้อม

ขั้นตอนแรกในการทำผ้ามัดย้อมของชุมชนคีรีวงจะเริ่มจากการนำผ้าฝ้ายไปซักด้วยน้ำสะอาด หรือน้ำสบู่เพื่อขจัดไขมันหรือสิ่งสกปรกที่อยู่บนผ้าออกก่อน จากนั้นนำผ้าที่ซักสะอาดแล้วมาจับผ้าพับไปมาตามต้องการแล้วนำไม้ไผ่สองชิ้นมาประกบกัน มัดให้แน่นด้วยหนังยาง จุดนี้จะเป็นลายผ้าเมื่อนำไปย้อมสี จากนั้นนำผ้าไปต้มในน้ำสีที่เตรียมไว้ 3 ชั่วโมง เมื่อต้มเสร็จแล้วให้นำผ้าไปล้างแล้วนำกลับมาต้มใหม่ ซึ่งในขั้นตอนนี้จะมีการผสมโคลน เกลือแกง สนิม หรือน้ำตาลลงไปในการต้มเพื่อให้สีติดผ้าได้ดีและนานยิ่งขึ้น

3 ผ้าบาติก

สำหรับกระบวนการออกแบบผ้าบาติกนั้นเริ่มจากการนำเทียนมาละลายแล้วสร้างลวดลายโดยวาดด้วยปากกาเขียนเส้นเทียน โดยจุ่มอุปกรณ์เขียนเทียนลงในน้ำเทียนด้วยความรวดเร็วก่อนที่น้ำเทียนจะแห้ง ใช้กระดาษทิชชูคอยซับน้ำที่เกาะรอบๆ อุปกรณ์เขียนเทียนก่อนทุกครั้งเพื่อไม่ให้น้ำเทียนหยดลงผ้า เมื่อเทียนที่เขียนเย็นตัวลงแล้วจึงระบายสีธรรมชาติลงบนผ้าตามต้องการ เมื่อสีแห้งให้นำผ้าไปต้มในผงซักฟอกหรือน้ำยาล้างจานเพื่อล้างเทียนออก เมื่อเทียนละลายออกหมดแล้ว ให้ซักอีกครั้งแล้วนำผ้าไปตากในที่ร่ม

ภาพ6: กระบวนการผลิตผ้าบาติก ชุมชนคีรีวง

สำหรับการต่อยอดผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกจะมีลักษณะที่คล้ายกันกับผ้ามัดย้อม คือ นำมาผลิตเป็นเสื้อผ้า กระเป๋า หมวก และปลอกหมอน เป็นต้น

ภาพ7: ผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก ชุมชนคีรีวง

สรุปผลและอภิปรายผลการดำเนินงาน

การสกัดสีของชุมชนคีรีวงนั้นเกิดจากการนำพันธุ์ไม้ในธรรมชาติของชุมชน มาสกัดสี เช่น เปลือกไม้ ใบไม้ แก่นไม้ หรือลำต้น แล้วแต่ความต้องการเจดสี การสกัดสีที่ได้ เช่น ใบเพกาให้สีเขียวเข้ม แก่นขนุนให้สีเหลือง ใบมังคุดแห้งให้สีเขียวอมเหลือง เปลือกลูกเนียงให้สีน้ำตาล และเปลือกสะตอให้สีเทาดำ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มผ้ามัดย้อมกลุ่มสายธาร อำเภอแม่วงก์ จังหวัด นครสวรรค์ และกลุ่มบ้านเปลือกไม้เขายี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัด สมุทรสงคราม ที่มีการสกัดสีจากพันธุ์ไม้ในธรรมชาติของชุมชนเช่นกัน และมีการต่อยอดการใช้สีธรรมชาติ โดยการนำผ้ามัดย้อมและผ้าบาติก แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น เสื้อ ปลอกหมอน แผ่นรองจาน แผ่นรองแก้ว เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] ประคอง สุนทรจิตต์. บ้านขุนน้ำ คีรีวง : ชุมชนพึ่งตนเอง. วารสารร่มพฤกษ์, ปีที่ 27 ฉบับที่ 1 ตุลาคม 2551-มกราคม 2552.
- [2] ทอดลปมหาวิทยาลัยศิลปากร. (2557). สี สรรค์ ชุมชน ณ บ้านคีรีวง. กรุงเทพฯ:ภาพพิมพ์.
- [3] krabibatik. (2011). ประวัติผ้าบาติก. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2562, ศูนย์รวมผ้าบาติกและของที่ระลึกจังหวัดกระบี่ : <https://krabibatik.wordpress.com>.
- [4] ศศร ศรีทองกุล และ สาวตรี อัครมาศ. (2556). มัดย้อม. กรุงเทพฯ:เอ็มไอเอส.
- [5] ยุพินศรี สายทอง. (2555). มัดย้อม:เทคนิคการออกแบบลวดลายบนสิ่งทอ. กรุงเทพฯ: โอเดียน สโตร์.
- [6] เสาวนิตย์ กาญจนรัตน์. (2557). มัดย้อม. ปทุมธานี:บรรณนิค.
- [7] ธัญญาดี ธรรมเสถียร. (2552). มัดย้อมง่ายๆ ด้วยมือคุณ. กรุงเทพฯ:วิพรินทร์.
- [8] ชนาธิมา ไชยบุญ. (2556). การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายมัดย้อมสีธรรมชาติจากเปลือกสะตอ กรณีศึกษากลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัด นครศรีธรรมราช. ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [9] วารุณี แก้มสี. (ม.ป.ป.). กลุ่มลายเทียนบาติกสีธรรมชาติบ้านคีรีวง. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2562, บ้านคีรีวง : <http://www.kiriwonggroup.com/candle.html>.